

ارائه راهکار برای ممانعت از فروش تسهیلات قرض الحسنه ازدواج

اندیشکده سیاستگذاری
اقتصادی تهران

اندیشکده سیاستگذاری
اقتصادی تهران

TEPT-PF20221005

خلاصه سیاستی

عنوان گزارش سیاستی:

ارائه راهکار برای ممانعت از فروش تسهیلات قرض الحسنه ازدواج

نویسنده:

گروه مالیة عمومی اندیشکده

واژگان کلیدی:

وام قرض الحسنه ازدواج، صندوق های ثابت، فروش وام ازدواج

طبقه بندی:

تاریخ: دی ماه ۱۴۰۰

خلاصه سیاستی

در دهه های اخیر، در راستای رفع موانع اقتصادی ازدواج و حمایت از ازدواج جوانان، دولت از طریق نظام بانکی اقدام به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج کرده است. هدف سیاستی از پرداخت این وام این بوده است که به تأمین مالی شروع یک زندگی برای جوانان، خصوصاً جوانان دهک های پائین جامعه کمک نماید. شواهد آماری نشان می دهد که به طور میانگین به حدود 75 درصد متقاضیان وام ازدواج پرداخت شده است. از این آمار مشخص است که بخشی از متقاضیان وام را دریافت نکرده اند. به عبارت دیگر، علی رغم نقش تسهیل گری وام قرض الحسنه در ازدواج جوانان، بررسی فرایند و سوابق اعطای وام مذکور از طریق آمار و اطلاعات منتشر شده و گزارش های میدانی، نشان می دهد موانع و مشکلات و انحرافات در دریافت و پرداخت وام مذکور وجود دارد که به نوبه خود مانع از دستیابی به اهداف مدنظر سیاست گذار می شود. مشکلاتی در برابر اخذ وام ازدواج هست مانند مشکلات مربوط به سامانه ثبت درخواست وام ازدواج بانک مرکزی، عدم تمایل بانک ها به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، عدم توازن بین عرضه و تقاضای تسهیلات و اما مشکلات دیگری هم وجود دارد که کمتر به آن پرداخته شده است، موضوع تأمین ضامن معتبر و مورد تأیید بانک و نداشتن اعتبار کافی زوجین نزد سیستم بانکی است. بر اساس قانون، بانک ها برای ضمانت باید صرفاً یکی از سه مورد اعتبارسنجی، یا یک ضامن و سفته و یا سهم فرد از حساب یارانه هدفمندی را به منزله ضمانت بپذیرند. بررسی های میدانی نشان می دهد که بانک ها از قانون مذکور تمکین نکرده و همانند گذشته، از متقاضیان درخواست تأمین کارمند رسمی به عنوان ضامن وام ازدواج را دارند و یا اینکه در اعتبارسنجی طبیعتاً برخی زوج های دهک های پائین درآمدی اعتبار مناسبی ندارد. مشکل دیگر در اصابت وام ازدواج به هدف سیاست گذار، این است که تعداد زیادی از زوج ها به علت های مختلف مانند نداشتن ضامن یا اعتبار کافی و یا توانایی بازپرداخت و ... اقدام به فروش وام ازدواج می کنند. برای جلوگیری از دو مشکل اخیر، برای بخشی از زوج ها که اعتبار کافی، توانایی بازپرداخت و یا توانایی تأمین ضامن را ندارند، پیشنهاد اصلی گزارش زیر این است که بانک عامل در اعطای وام ذینفع شود. به عبارت دیگر، اعطای وام به زوج ها می تواند به این صورت باشد که بانک وام را به اسم زوجین و با اجازه ایشان به حساب های سرمایه گذاری خود بانک و یا صندوق های بدون ریسک منتقل نماید و با توجه به ترجیحات زوجین به صورت ماهیانه و یا سالانه مابه التفاوت سود سرمایه گذاری و سود دریافتی تسهیلات را به ایشان پرداخت کند یا به صلاح دید زوجین با توجه به گذر زمان بخشی از دارایی ایشان را آزاد نماید. در این حالت هم بانک انگیزه کافی دارد و

هم نیازی به ضمانت و اعتبارسنجی وجود ندارد. این نوع سرمایه‌گذاری‌ها باعث ایجاد درآمد برای زوج‌های جوان شده و باعث می‌شود آنها از فروش وام ازدواج منصرف شوند. شایان ذکر است که طبق این روش، اقساط وام ازدواج از محل سود سرمایه‌گذاری‌ها قابل پرداخت است و مابه‌التفاوت آن که حدود 3 میلیون تومان است قابل دریافت توسط زوجین است. نکته قابل توجه این است که بعد از اتمام دوره بازپرداخت اقساط وام، زوج‌ها صاحب اصل سرمایه خود می‌شود.

عملکرد تسهیلات قرض الحسنه ازدواج

به منظور حمایت از ازدواج جوانان، هر سال بر اساس قانون بودجه، بانک مرکزی مکلف می‌شود با استفاده از ظرفیت بانک‌های دولتی، خصوصی و موسسات اعتباری غیربانکی، از محل منابع سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز و جاری، به زوج‌های جوان تسهیلات قرض الحسنه پرداخت کند. همان‌طور که از جدول شماره (1) مشاهده می‌شود، مبلغ تسهیلات قرض الحسنه ازدواج از 3 میلیون تومان در سال 1392 به 70 میلیون تومان در سال 1400 رسیده است. شایان ذکر است که بر اساس قانون بودجه سال 1400، به منظور کاهش سن ازدواج، مبلغ تسهیلات قرض الحسنه ازدواج برای زوج‌های زیر بیست و پنج سال و زوج‌های زیر بیست و سه سال، معادل 100 میلیون تومان تعیین شده است.

جدول-1: تعداد و مبلغ تسهیلات پرداختی (مبالغ به میلیون ریال)

سال	تعداد ازدواج‌ها*	تعداد متقاضیان	تعداد تسهیلات پرداختی	نسبت تعداد تسهیلات پرداختی به تعداد زوج‌ها (درصد)	مبلغ کل تسهیلات پرداختی	مبلغ تسهیلات برای افراد عادی	میانگین تسهیلات پرداختی
1392	774.513	1.549.026	944.627	61	29.063.415	30	30.7
1393	724.324	1.448.648	1.294.180	89	39.280.811	30	30.4
1394	685.352	1.370.704	812.372	59	24.973.070	30	30.7
1395	704.716	1.409.432	1.025.236	73	98.738.489	100	96.3
1396	608.867	1.217.734	1.175.435	97	122.526.129	100	104.2
1397	550.565	1.101.130	986.619	90	154.114.780	150	156.2
1398	533.174	1.066.348	842.982	79	263.643.354	300	312.8
1399	556.731	1.113.462	824.654	74	430.031.979	500	521.5
بهار 1400	159.339	318.678	182.855	57	156.018.369	700	853.2
نه ماهه 1400**	-	-	750.000	-	640.000.000	700	853.3

* اطلاعات تعداد ازدواج‌ها از سازمان ثبت و احوال اخذ شده است.

** اطلاعات نه‌ماهه 1400 از بیانات وزیر اقتصاد و امور دارایی در برنامه گفتگوی ویژه خبری شبکه دو سیما در تاریخ 27 دی‌ماه 1400 اخذ شده است.

مأخذ: وزارت ورزش و جوانان

بر اساس اطلاعات جدول، مشخص است که در دوره مورد بررسی، بیشترین تعداد وام ازدواج پرداخت شده، مربوط به سال 1393 با 1.294.180 فقره تسهیلات می‌باشد. همچنین، کمترین تعداد وام پرداختی مربوط

به سال 1399 با 824.654 فقره تسهیلات می‌باشد. علاوه بر این، نسبت تعداد تسهیلات پرداختی به تعداد زوجها (متقاضیان) از سال 1396 روند نزولی داشته به طوری که از 97 درصد در سال 1393 به 57 درصد در سه ماهه نخست سال 1400 رسیده است. به بیان دیگر، نسبت تعداد تسهیلات پرداختی به تعداد زوجها، نشان می‌دهد تعداد زیادی زوجها در سال‌های اخیر موفق به دریافت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج نشده‌اند. این مسأله، به نوبه خود ناشی از دلایل مختلفی است که در قسمت بعد با توجه به اهمیت موضوع، با جزئیات بیشتری در مورد آن توضیح داده می‌شود.

موانع و مشکلات دریافت تسهیلات

موانع و مشکلات متعددی در رابطه با دریافت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج وجود دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

1- مشکلات مربوط به سامانه ثبت درخواست وام ازدواج بانک مرکزی

بر اساس شواهد میدانی، بسیاری از متقاضیان دریافت وام، به دلیل مشکلاتی که سامانه تسهیلات قرض الحسنه ازدواج بانک مرکزی دارد، به راحتی نمی‌توانند تقاضای خود را در سامانه ثبت کنند. بنابراین، سختی ثبت درخواست وام ازدواج در سامانه تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، اولین مانعی است که متقاضیان وام ازدواج با آن مواجه می‌شوند.

2- عدم تمایل بانک‌ها به پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج

علیرغم تکلیف بانک مرکزی به بانک‌ها برای پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، به طور معمول، بانک‌ها به دلیل سودآور نبودن تسهیلات مذکور، تمایل چندانی به پرداخت آن نداشته و در نتیجه، موانع مختلفی را سر راه متقاضیان دریافت وام ازدواج قرار می‌دهند.

3- عدم توازن بین عرضه و تقاضای تسهیلات

از یک سو، عدم تمایل بانک‌ها به اعطای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، باعث کاهش عرضه تسهیلات مذکور می‌شود. از سوی دیگر، به دلایلی نظیر جذابیت وام ازدواج به دلیل قرض الحسنه بودن آن، نیاز شدید زوجها

به تسهیلات مذکور برای تشکیل خانواده و انباشت تقاضاهایی که در سال‌های گذشته موفق به دریافت وام نشده‌اند، تقاضای زیادی برای وام ازدواج وجود دارد. همه این موضوعات باعث می‌شود عدم تعادلی در بازار تسهیلات قرض الحسنه ازدواج شکل بگیرد و در نتیجه، همه متقاضیان موفق به دریافت وام نشوند.

4- نداشتن ضامن معتبر و مورد تأیید بانک

موضوع تأمین ضامن معتبر و مورد تأیید بانک، یکی از مهم‌ترین موانع پیش‌روی دریافت‌کنندگان تسهیلات قرض الحسنه ازدواج است. برای برداشتن این مانع و حل مسأله تأمین ضامن، مجلس شورای اسلامی هنگام تصویب قانون بودجه سال 1400، در شیوه‌های تأمین ضمانت مورد تأیید بانک‌ها بازنگری کرده است. بر اساس قانون مذکور، بانک‌ها برای ضمانت باید صرفاً یکی از سه مورد اعتبارسنجی، یا یک ضامن و سفته و یا سهم فرد از حساب یارانه هدفمندی را به منزله ضمانت بپذیرند.

بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد که بانک‌ها از قانون مذکور تمکین نکرده و همانند گذشته، از متقاضیان درخواست تأمین کارمند رسمی به عنوان ضامن وام ازدواج را دارند. به عبارت دیگر، بانک‌ها هیچ کدام از سه نوع ضمانت فوق‌الذکر را از متقاضیان قبول نمی‌کنند و تنها در صورت داشتن ضامن کارمند رسمی، حاضر به پرداخت وام ازدواج هستند. بنابراین، از آنجا که تأمین ضامن کارمند، برای تعداد زیادی از متقاضیان امکان‌پذیر نیست، نمی‌تواند وام ازدواج را دریافت کنند. شایان ذکر است که این موضوع باعث شده تعدادی از افرادی که می‌توانند وام‌های بانکی را ضمانت کنند، تنها در قبال دریافت مبلغی از متقاضیان، حاضر هستند ضمانت آنها را بر عهده بگیرند. این موضوع به نوبه‌خود باعث افزایش هزینه تسهیلات می‌شود. به طور کلی، متقاضیان به دلایل مختلفی نمی‌توانند ضامن کارمند فراهم کنند که از جمله آنها می‌توان به کم بودن تعداد کارمندی رسمی، فقدان کارمند رسمی در میان اعضای خانواده، فامیل، دوستان و آشنایان، امتناع تعدادی از کارمندان از پذیرش ضمانت متقاضیان به دلیل ترس از عدم پرداخت اقساط توسط آنها و ... اشاره کرد.

5- فقدان ضمانت اجرای قوی و مناسب به منظور رعایت دستورالعمل‌های بانک مرکزی

همان‌طور که در بند قبلی اشاره شد، بر اساس قانون بودجه، بانک‌ها صرفاً باید یکی از سه مورد اعتبارسنجی، یا یک ضامن و سفته و یا سهم فرد از حساب یارانه هدفمندی را به منزله ضمانت بپذیرند. بر اساس قانون مذکور، مسئولیت حسن اجرای این حکم بر عهده بانک مرکزی، بانک‌های عامل و کلیه مدیران و کارکنان ذی‌ربط بوده و عدم اجرای این حکم یا تأخیر در پرداخت تسهیلات تخلف محسوب شده و قابل پیگیری در

مراجع ذی صلاح می‌باشد. با این حال، بر اساس بررسی‌های صورت گرفته، بانک‌ها برای پرداخت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، اقدام به اخذ یک یا دو ضامن کارمند رسمی از متقاضیان نموده‌اند که این موضوع مغایر با حکم این قانون مبنی بر اخذ یکی از سه ضمانت فوق‌الذکر است. بنابراین، تا زمانی که نظارت مؤثر و قوی بر عملکرد بانک‌ها در این زمینه وجود نداشته باشد و با بانک‌های متخلف برخورد قاطعی صورت نگیرد، بانک‌ها قانون را به طور کامل اجرا نمی‌کنند.

6- خرید و فروش وام ازدواج

یکی از مسائل مرتبط با تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، خرید و فروش امتیاز وام ازدواج است. با توجه به جذابیت وام مذکور که ناشی از قرض الحسنه بودن و دوره طولانی بازپرداخت آن است، معمولاً اکثر زوجها تمایل دارند آن را دریافت کنند. با این وجود، اگر کسی در تأمین ضامن مشکل داشته باشد، ممکن است امتیاز وام ازدواج خود را در قبل دریافت مبلغی به فرد دیگری واگذار کند. افرادی که وام ازدواج خریداری می‌کنند کسانی هستند که از یک طرف توانایی تأمین ضامن را دارند و از طرف دیگر، وام دریافتی را صرف اموراتی غیر از ازدواج می‌کنند. بنابراین، این موضوع به‌نوبه خود به انحراف تسهیلات پرداختی از هدف اصلی خود که تأمین امکانات مورد نیاز تشکیل خانواده زوج‌های جوان می‌باشد، منجر می‌شود.

همان‌طور که در بندهای فوق اشاره شد، متقاضیان دریافت وام ازدواج، در تمامی مراحل فرایند دریافت وام با موانع و مشکلاتی مواجه می‌شوند. به طوری که در گام اول، با مشکل ثبت نام در سامانه تسهیلات قرض الحسنه ازدواج بانک مرکزی، در مراحل میانی و تکمیل پرونده با مشکل تأمین ضامن مورد تأیید بانک و در مراحل پایانی با مشکلاتی نظیر تأخیر در واریز مبلغ وام توسط بانک‌ها مواجه می‌شوند. به طور کلی، بر اساس اولویت‌بندی موانع، تأمین ضامن معتبر مورد تأیید بانک توسط متقاضیان، مهم‌ترین مانع دریافت وام ازدواج است.

پیشنهادهای

در بخش‌های قبلی به دلایلی که ذکر شد، مشخص شد که ممکن است تعدادی از زوج‌های جوان، نتوانند تسهیلات قرض الحسنه ازدواج را دریافت کنند. بنابراین، به منظور حل مسأله فوق‌الذکر و تسهیل دریافت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود.

1- ایجاد ضمانت اجرای مناسب برای قوانین

همان‌طور که اشاره شد عدم رعایت قوانین و دستورالعمل‌ها، به ویژه در زمینه ضمانت، یکی از مهم‌ترین دلایل ناتوانی زوج‌های جوان در دریافت تسهیلات قرض الحسنه ازدواج است. دلیل اصلی این موضوع، فقدان ضمانت اجرای قوی و مناسب قوانین است. بنابراین، لازم است سیاست‌گذاران سازوکاری را ایجاد کنند تا از یک طرف باعث افزایش انگیزه بانک‌ها به اعطای وام ازدواج و بهبود عملکرد آنها شود و از طرف دیگر، شرایطی را فراهم کند تا بانک‌های عامل نتوانند از قوانین مرتبط با وام ازدواج سرپیچی کنند و اگر چنانچه بانکی مرتکب تخلف شد، قاطعانه با آن برخورد شود. شایان ذکر است که در کنار ایجاد سازوکار مذکور، نظارت مستمر بر عملکرد بانک‌ها، باعث می‌شود قوانین به نحو بهتری اجرا شوند.

2- استفاده از سازوکار اعتبارسنجی در زمینه ضمانت‌ها

امروزه در کشورهای مختلف، بانک‌ها از روش اعتبارسنجی برای پرداخت تسهیلات به افراد استفاده می‌کنند. این در حالی است که در کشور ما سازوکار اعتبارسنجی در پرداخت تسهیلات، کمتر مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. بر اساس روش اعتبارسنجی، بانک‌ها رتبه اعتباری افراد را ملاک پرداخت وام قرار می‌دهند به طوری که هر چه فرد رتبه اعتباری بالاتری داشته باشد، راحت‌تر می‌تواند از بانک تسهیلات دریافت کند و بر عکس. شایان ذکر است که پرداخت تسهیلات بر مبنای رتبه اعتباری افراد، کاهش نکول اقساط را نیز به همراه دارد. بنابراین، به منظور تسهیل دریافت وام ازدواج، بانک‌ها می‌توانند بر اساس رتبه اعتباری زوج‌های جوان، تسهیلات قرض الحسنه ازدواج را به آنها پرداخت کنند. لازم به ذکر است که ممکن است تعدادی از زوج‌های جوان به دلایل مختلفی فاقد رتبه اعتباری مناسب و لازم برای دریافت وام ازدواج باشند. در این مورد، بانک‌ها می‌توانند به منظور کاهش ریسک و حصول اطمینان از بازپرداخت اقساط، از متقاضیان دریافت وام، درخواست کنند یک یا دو ضامن با رتبه اعتباری مناسب را جهت ضمانت وام‌ها به بانک ارائه دهند. بنابراین، با استفاده از سازوکار اعتبارسنجی مشتریان، بخش عمده‌ای از موانع دریافت وام ازدواج زوج‌های جوان مرتفع می‌شود.

3- مشروط کردن اعطای وام به زوج‌های فاقد رتبه اعتباری مناسب و ضامن معتبر، به عدم خروج منابع از بانک

همان‌طور که اشاره شد، ممکن است تعدادی از زوج‌ها، به دلیل نداشتن ضامن معتبر یا رتبه اعتباری مناسب، نتوانند وام ازدواج خود را دریافت کنند و در نتیجه آن را به فرد دیگری بفروشند. بنابراین، به منظور جلوگیری کردن از فروش وام ازدواج، پیشنهاد می‌شود الگوریتمی ایجاد شود که جذابیت‌های آن بیشتر از جذابیت‌های فروش وام ازدواج باشد. به عنوان یک راهکار، پیشنهاد می‌شود که بانک وام ازدواج را به شرط عدم خروج منابع از بانک به زوج‌های فوق‌الذکر پرداخت کند. سپس، بانک می‌تواند به زوج‌ها پیشنهاد دهد مبلغ وام ازدواج را در سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت یا صندوق‌های با درآمد ثابت با امکان دریافت سود ماهیانه، سرمایه‌گذاری کنند. این نوع سرمایه‌گذاری‌ها باعث ایجاد درآمد برای زوج‌های جوان شده و باعث می‌شود آنها از فروش وام ازدواج منصرف شوند. شایان ذکر است که طبق این روش، اقساط وام ازدواج از محل سود سرمایه‌گذاری‌ها قابل پرداخت است. بنابراین، نه تنها زوج‌ها مجبور نیستند مبلغی را به بابت اقساط به بانک پرداخت کنند، بلکه بسته به نوع سرمایه‌گذاری، ممکن است ماهانه مبلغی را نیز به عنوان سود سرمایه‌گذاری‌ها نیز دریافت کنند. نکته قابل توجه این است که بعد از اتمام دوره بازپرداخت اقساط وام، زوج‌ها صاحب اصل سرمایه خود می‌شود. محاسبه ساده این روش نشان می‌دهد که با فرض اعطای 300 میلیون تومان ده ساله به هر زوج و نرخ کارمزد 4 درصد، مجموع قسط پرداختی ماهانه زوجین 2.720 میلیون تومان (دو میلیون و هفتصد و بیست هزار تومان) خواهد بود. حال اگر این 300 میلیون تومان وام در صندوق‌های سرمایه‌گذاری ثابت با سود 23 درصد سالانه با دریافت ماهانه قرار بگیرد، مجموع سود ماهانه آن 5.750 میلیون تومان (پنج میلیون و هفتصد و پنجاه هزار تومان) خواهد بود که با پرداخت کارمزد وام قرض‌الحسنه، به طور خالص ماهی 3.03 میلیون تومان (سه میلیون و سی هزار تومان) به زوجین پرداخت خواهد شد.

منابع:

وزارت ورزش و جوانان، گزارش عملکرد وزارت ورزش و جوانان در دولت تدبیر و امید (1400).

www.tept.ir

انديشكده سياستگذاري
اقتصادي تهران

دفتر مرکزی: تهران، خیابان کارگر شمالی، امیرآباد، دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، مؤسسه توسعه و تحقیقات، طبقه همکف، اندیشکده سیاستگذاری اقتصادی تهران.